

ДИТЯЧИЙ САДОК, НУШ: ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ CHILD'S KIND, NUSH: PROBLEMS OF ACCESSIBILITY

У статті досліджується проблема наступності між дошкільною та початковою ланками в системі освіти.

Наступність як дидактичний принцип забезпечує готовність дитини до навчання в школі без будь-яких негативних наслідків для її психологічного здоров'я. Нова українська школа вибудовує освіту на всіх її ланках з урахуванням індивідуальних особливостей дітей різного віку.

Принцип дитиноцентризму, що прописаний у Концепції НУШ та Державному стандарті початкової освіти, передбачає підпорядкованість освітньої діяльності, її цілей, змісту інтересам та потребам дитини. Отже, з цього випливає ідея рівного доступу до освіти, інклюзивність освіти, особистісно орієнтований підхід до навчання та виховання кожної дитини. Названі цінності задекларовані в усіх стратегічних документах, що стосуються дошкільної та початкової освіти.

Створюючи нову українську школу, не можна не торкнутися першої ланки в освіті – дошкільної. Яким має бути новий дитячий садок та його випускники – майбутні першокласники, які цінності будуть формуватися, компетенції?

У системі освіти України дошкільна освіта є обов'язковою складовою частиною, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Заклад дошкільної освіти для дитини стає першим суспільним середовищем, мета якого полягає у забезпеченні гармонійного розвитку особистості, її фізичного, психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту» та Базові програми розвитку дітей дошкільного віку «Впевнений старт», «Я у Світі» визначають пріоритет особистісної орієнтації в освіті, тому проблема розвитку дитини дошкільного віку вперше набула особливого значення. Як зазначають науковці, вихідною умовою оновлення сучасної системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, а центром оновлення змісту, форм і методів виховання й навчання дитини є вчення про цінність і сенс її буття.

Ключові слова: концептуальні ідеї, державний стандарт, базовий компонент дошкіль-

ної освіти, нова українська школа (НУШ), концепція.

The article explores the problem of continuity between preschool and elementary levels in the education system.

Succession, as a didactic principle, ensures that the child is ready to go to school without any negative consequences for his or her psychological health. The new Ukrainian school builds education on all its links, taking into account the individual characteristics of children of all ages.

The principle of child-centrism, which in the NUS Concept, the State Standard of Primary Education, provides for the subordination of the educational activity of its goals, content, interests and needs of the child. Hence the idea of equal access to education, inclusiveness of education, a person-centered approach to the education and upbringing of each child. The stated values are declared in all strategic documents concerning preschool and elementary education.

Creating a new Ukrainian school, one should not touch the first element in education – preschool. What should be the new kindergarten and its graduates, future first-graders, what values will be formed, competences?

In the Ukrainian education system, pre-school education is a compulsory component that harmoniously combines family and community education. The institution of preschool education for the child becomes the first social environment whose purpose is to ensure the harmonious development of the feature, its physical, mental health, nurturing a valuable attitude to the natural and social environment, to itself.

The National Doctrine of Development of Education of Ukraine in the 21st Century, the Basic Component of Preschool Education, the Law of Ukraine "On Preschool Education" and the Basic Programs for the Development of Preschool Children "Confident Start", "I in the World" determine the priority of personal orientation in education, so the problem of child development preschool age, as a subject of one's own life, became especially important for the first time. According to the scientists, the initial condition for updating the modern preschool education system is the organization of the pedagogical process, which is based on the idea of the child's development, and the center for updating the content, forms and methods of education and teaching of the child – the teaching about the value and meaning of its being.

Key words: conceptual ideas, state standard, basic component of preschool education, new Ukrainian school (NUSH), concept.

УДК 37.111.11

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.1-51>

Тарабасова Л.Г.,

канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена підвищенням інтересом суспільства до питання реформування освіти в Україні, що розпочалося з розроблення та затвердження концепції «Нова українська школа» (НУШ) у 2016 році.

Реформа сучасної української школи висунула перед освітянами нові завдання, в яких пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти, як зазначено в національній доктрині розвитку освіти, є створення умов для всебічного розвитку

школярів як особистостей, розвитку їхніх талантів. Зміст і основні напрями освітньої реформи представлені у законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Концепції Нової української школи, у Державному стандарті початкової та загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує підвищену увагу до питань освіти з прийняттям концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

Психолого-педагогічні аспекти цієї проблеми представлено в працях науковців у галузі педагогіки, психології, філософії та ін. Проблеми сутності та шляхи формування ключових компетентностей, а також їх оцінювання вивчали Н. Бібік, М. Вашуленко, І. Гудзик, О. Савченко, А. Цимбалару, Р. Шиян, питання підготовки вчителя до Нової української школи – І.М. Шапошнікова, формування оцінювання як інструмент підвищення якості навчання – О. Фідкевич, Н. Бакуліна, наступність між дошкільною і початковою ланками в контексті завдань Нової української школи – Н. Гавриш, О. Ліннік.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність наукових розвідок з зазначеної проблеми, потребує вивчення питання наступності між дитячим садком та НУШ.

Мета статті – на основі аналізу концептуальних ідей Нової української школи та дошкільної освіти з'ясувати актуальні аспекти вказаної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти України) передбачає засвоєння її змісту як завершального етапу, розрахованого на весь період дошкільного дитинства, сформованість мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших 6 (7) років життя. Це забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток і психологічну готовність до навчання у школі [1, с. 23].

Державний стандарт початкової освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти та форму державної атестації.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [4, с. 56].

Необхідність наступності дошкільної ланки освіти і початкової школи обґрунтували в своїх працях видатні педагоги Я. Коменський, І.Г. Песталоцці, К. Ушинський, С. Русова. Уточненням цього положення є міркування Є. Тихєвої, яка вважала, що старший ступінь дитячого садка на одну третину є школою, молодший ступінь школи на одну третину – це дитячий садок.

Наступність відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на сумісних щаблях освіти.

Важливим питанням є відповідність концептуальних ідей НУШ концептуальним ідеям дошкільної освіти. Принцип дитиноцентризму у документах з дошкільної освіти пов'язується з визнанням самоцінності дошкільного періоду, його особливої ролі в розвитку особистості зі створенням сприятливих умов для становлення психологічної зрілості дошкільника та базових якостей особистості [3, с. 78].

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на формування десяти базових якостей особистості на кінець дошкільного періоду, які й визначають дошкільну зрілість при переході до НУШ. Це такі якості: довільність, самостійність, відповідальність, креативність, ініціативність, свобода, безпечність поведінки, самосвідомість, самоставлення, самооцінка [1, с. 12].

Формування базових якостей дошкільника, як зазначає Г. Беленька, відбувається щодня в процесі різних видів діяльності – ігрової, навчання на заняттях, предметно-практичної, художньо-продуктивної, образотворчої [2, с. 34].

Довільність поведінки визначається здатністю дитини керувати своїми вчинками, тобто робити не те, що хочеться, що само собою робиться, а те, що треба робити саме тепер і саме так, як треба. Довільна поведінка пов'язана з розвитком волі дитини та її свідомості. Фізіологічна здатність до такої поведінки зумовлена розвитком лобних відділів головного мозку людини. Ці відділи формуються до семи років, тому до досягнення цього віку керувати своєю поведінкою дитині складно.

Самостійність та відповідальність – узагальнена якість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці та відповідальності за наслідки своєї діяльності й поведінки. Рівень самостійності дошкільника відповідає вікові, якщо він вільно орієнтується, приймає рішення і сам знаходить способи досягнення своїх цілей у рамках провідної діяльності – гри.

Креативність – це здатність дитини до творчості, готовність до сприйняття й продукування нестандартних ідей, винахідливість, оригінальність мислення. Л. Виготський обґрунтував положення про те, що творчість притаманна всім людям і проявляється вже в ранньому дитинстві. Елемент творчості присутній в усіх специфічно дитячих видах діяльності. Створення дитячого малюнка, конструкції, гри, розповіді, виконання музично-ритмічних рухів, пошук нових способів і шляхів розв'язання завдань – все це також акти творчості.

Ініціативність характеризується здатністю і схильністю до активних і самостійних дій, власних починань. Ініціативність у дошкільників найяскравіше проявляється у спілкуванні, предметній діяльності, грі, експериментуванні. Ініціативність тісно пов'язана з розвитком інтелекту, волі, креа-

тивності та емоційним станом дитини. Діти проявляють ініціативу тоді, коли у них добрий настрій і самопочуття, а дорослі ставляться до їхніх ініціатив доброзичливо, пропонують підтримку та допомогу.

Свобода і безпечність поведінки проявляється у тому, що дошкільник має вільно почуватися і вміти безпечно діяти у звичних умовах життя – у побуті, грі, навчанні, тощо – і при цьому бути здатним обмежувати свою діяльність. Свобода поведінки формується у вільній, ініціативній діяльності дитини, у якій вона спочатку спільно з дорослим, а потім самостійно шукає засоби досягнення мети, сама вибирає обладнання і матеріал для діяльності тощо.

Самосвідомість у дошкільному віці з урахуванням оцінок оточення – дорослих і однолітків – полягає в тому, що дитина вибудовує образ себе, свого «я». Це відбувається шляхом відокремлення себе та своєї діяльності від діяльності дорослих, усвідомлення власних бажань, прагнення до самопізнання. Самосвідомість, за визначенням психологів, є вершиною розвитку вищих психічних функцій людини, що забезпечує її здатність усвідомлювати зовнішній світ, виокремлювати себе з нього, а також пізнавати та переживати свій внутрішній світ і певним чином ставитись до себе.

Самоставлення – це один з компонентів самосвідомості, що також пов'язаний з поняттям «Я»-концепція». Прийняття себе, позитивне ставлення до себе забезпечує гармонійне існування та високий рівень самоідентифікації особистості, активну роль суб'єкта у формуванні позитивної «Я»-концепції.

Адекватна самооцінка є характеристикою розвиненої самосвідомості і стимулом розвитку особистості [2, с. 11].

У Концепції НУШ, Державному стандарті початкової освіти принцип дитиноцентризму передбачає підпорядкованість освітньої діяльності, її цілей, змісту інтересам та потребам дитини. Це означає, що всі діти мають рівний доступ до освіти, у якій передбачається інклюзивність, особистісно орієнтований підхід до навчання та виховання кожної дитини [4, с. 67]. Нормативне декларування названих цінностей подано в усіх стратегічних документах з дошкільної та початкової освіти. До побудови змісту й процесу освіти застосовується компетентнісний підхід, що передбачає зміщення акцентів у результатах навчання із засвоєння знань та вмінь на здатність їх застосовувати в навчальних та різних життєвих ситуаціях та ціннісне ставлення до них. Державні нормативні документи з дошкільної освіти визначають компетентнісний підхід одним із провідних в організації освітнього процесу, що передбачає пріоритет досвіду дитини в усіх специфічно дитячих видах діяльності – ігровій, руховій, образотворчій, пізнавально-дослідницькій, госпо-

дарсько-побутовій – та формування різних компетенцій. Компетентнісний підхід змінює роль вихователя, вчителя з інформатора на фасилітатора, який дає дітям змогу набувати власний досвід у пошуку і опрацюванні інформації, потрібної для виконання конкретних дій у певних ситуаціях. Переліки компетентностей у Державному стандарті початкової освіти та Базовому компоненті дошкільної освіти відрізняються, але їх можна співвіднести за смисловим навантаженням кожної з них і зазначити тісний зв'язок між ними. Засвоєне на попередніх етапах розвитку дошкільником закладає підґрунтя для всіх наступних етапів.

Державний стандарт початкової освіти визначає 11 ключових компетентностей:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкування рідною мовою;
- математичну компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей;
- екологічну компетентність;
- інформаційно-комунікаційну компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянську та соціальну компетентності;
- культурну компетентність;
- підприємливість та фінансову грамотність [4, с. 43].

Спільною концептуальною ідеєю у документах НУШ і дошкільної освіти є діяльнісний підхід у використанні активних видів діяльності дітей у засвоєнні нових знань. При діяльнісному підході дитина займає активну, дієву позицію в процесі пізнання світу. Гра як провідна діяльність відіграє визначальну роль у розвитку психіки та особистості дитини. Саме у грі формуються довільні увага і пам'ять, розвивається розумова діяльність, удосконалюється уява, відбувається соціальний розвиток, розвивається почуттєва сфера, удосконалюється вольова регуляція поведінки [3, с. 23].

Використання ігрової діяльності здатне забезпечити реалізацію більшості ключових завдань на етапі переходу від дошкільної до початкової освіти.

Підтвердженням наявності спільних концептуальних ідей у документах НУШ і дошкільної освіти є інтеграція як освітня стратегія, що полягає в поєднанні змісту різних освітніх галузей (освітніх рівнів) навколо інтеграторів (тем, понять, проблемних питань, текстів, способів діяльності тощо).

У початковій освіті на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти. Так, у типових програмах 1–2-х класів

передбачено інтегрований курс «Я досліджую світ». У програмі за редакцією О. Савченко він поєднує природну, громадянську й історичну, соціальну, здоров'язбережувальну освітні галузі [5, с. 48].

Інтеграцію в дошкільній освіті науковці пояснюють синкретичною природою дитини дошкільного віку, здатністю її до цілісного світосприйняття (О. Венгер, О. Дяченко, М. Поддьяков, С. Якименко, В. Кудрявцев та ін.).

Для дітей дошкільного віку потрібна така організація життя, у якій через інтегровані види діяльності діти могли б знаходити прояви/ознаки зв'язків між різними галузями знань і сферами життя. Так, наприклад, опрацьовуючи тему «число «два», діти можуть знайти і назвати (намалювати) людину і те, що в неї є по два. У такий спосіб засвоюються знання з математики, вивчається будова тіла людини, діти вчать малювати.

Значна увага в державних документах з дошкільної та початкової освіти приділяється освітньому середовищу як чиннику навчання, виховання, розвитку. Згідно з методичними рекомендаціями МОНУ класи НУШ мають містити такі освітні осередки:

- 1) навчально-пізнавальної діяльності (з партами/столами);
- 2) змінні тематичні осередки (дошки/фліпчарти/стенди для діаграм з ключовими ідеями);
- 3) гри (настільні ігри, інвентар для рухливих ігор);
- 4) художньо-творчої діяльності (полички для зберігання приладдя та стенд для змінної виставки дитячих робіт);
- 5) куточок живої природи для проведення дослідів (пророщування зерна, спостереження та догляд за рослинами, акваріум);
- 6) відпочинку (з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям);
- 7) дитячу класну бібліотечку;
- 8) осередок вчителя (стіл, стілець, комп'ютер, полиці/ящики, шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо). Оснащення й оформлення групового приміщення в ЗДО завжди було предметом особливої уваги педагогів та керівників.

Згідно з вимогами Міністерства освіти України щодо організації діяльності закладів освіти у новому навчальному році предметно-просторове середовище має бути змістовно насиченим, багатофункціональним, варіативним, доступним, безпечним для всіх учасників освітнього процесу. Базові складники предметно-просторового середовища такі: модульні меблі, які діти можуть легко пересувати; відкриті полиці з доступними матеріалами; дошки або фліпчарти. Слід раціонально організувати осередки для діяльності дітей у парах, підгрупах. Облаштовувати приміщення

закладів дошкільної освіти (ЗДО) слід відповідно до листа МОН «Щодо організації роботи та дотримання вимог з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладах дошкільної освіти» від 14.02.2019 р. №1/11-1491, а також відповідно до Примірною переліку ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти (Наказ МОН від 19.12.2017 р. № 1633) [8, с. 88].

Згідно з вимогами, встановленими Державними санітарними правилами і нормами щодо утримання загальноосвітніх навчальних закладів освіти, середовище в початкових класах має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними. В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми.

Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх спроможностей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося, було доступним дитині [6, с. 33].

Таке облаштування в першому класі є продовженням організації життєдіяльності дітей на попередніх вікових етапах, а саме в дошкільному віці.

Засновник прогресивної освіти Дж. Дьюї підкреслював, що освіта повинна розглядатися як процес життя, а не підготовка до майбутнього життя. Дж. Дьюї доводив, що освіта як підготовка до дорослого життя «заперечує внутрішній ентузіазм і природність, які діти приносять з собою до школи, і відволікає увагу від тих дітей, які виявляють інтерес і здібності до більш абстрактного розуміння того, що вони можуть захотіти робити в майбутньому» [7, с. 22]. Прогресивна освіта практикує формування розвиткових і конструктивістських принципів. Вона передбачає створення освітнього середовища, яке стимулювало б вироблення вмінь та інтересів кожної окремої дитини, водночас визначаючи важливість навчання ровесників або малої групи дітей разом.

Висновки. Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Сама постановка питання не виключає можливості його доповнення, удосконалення та розвитку.

Перспективи подальших наукових досліджень основ реалізації проблеми наступності в дошкільній та початковій ланках освіти в умовах НУШ вбачаємо в розробці спеціального методичного забезпечення щодо форм та методів організації освітнього процесу як у закладах дошкільної освіти, так і в початковій школі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2012.
2. Беленька Г.Б. Особистість випускника дитсадка: базові якості. *Виховання*. 2015. № 7 С. 11–14.
3. Гавриш Н., Ліннік О., Дитячий садок – початкова школа: перезавантаження?! *Виховання*. №9. 2019. С. 3–7.
4. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018р. № 87.
5. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 03.03.2018 р. № 1/9-415.
6. ДСанПіН 5.5.2.008-01.
7. Дьюи Дж. От ребенка к миру, от мира к ребенку. Москва : Карапуз, 2009. 352с.
8. Організація діяльності закладів освіти у новому навчальному році: документ за 5 хвилин. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 8 С. 15–18.